

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskola szanatórium
Budapest

Lélek és tenger

– BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS (1902–1981) HÁTRAHAGYOTT KÖLTEMÉNYEI –

Életműve a klasszikus erkölcsiség és jóra törekvés harmóniáját hordozza. A két világháború közti szombathelyi irodalomtörténet legkiemelkedőbb irodalomszervező személyisége Bárdosi Németh János költő-író volt. Szülővárosában – Szombathelyen – olyan pezsgő irodalmi élet személyes irányítója, mozgatója volt, amely példa nélkül áll a kétezres éves város történetében. Azzá tette nem csupán a szülőváros szeretete, „A város nekem mindig az marad, / ahogy Szombathelyen akkor láttalak: / a villamos, a fény, a ligetek, / az ifjúságom álmát zengitek. / ... Ó város, annyi álmat adtatok. / hogy nem látom a bút, a könnyeket, / melyből a szívem sajgott, szenvedett.” Szombathely múltjának alapos ismerete, kivételesen rokonszenves emberi egyénisége, hanem széles körű világ- és magyarirodalmi tájékozottsága, az irodalomhoz érzett rendíthetetlen elhivatottsága. Mindhárom műfajcsoportban (epika, líra, dráma=daljáték) alkotott maradandót. Fő kifejező formája a vers maradt, vezér-motívuma pedig a fény és a csend. Alkotóművészetével tehetségét példázta. Szíve kiapadhatatlan lelkesedésével pedig irodalmat szervezett – méghozzá vidéken –, mert azt vallotta, hogy irodalom ott virágzik leginkább, ahol irodalmi élet is van. Folyóiratszerkesztő és esztétikusként az irodalmi hagyományok avatott értékelőjének bizonyult, de kazinczys típusú módszerekkel az élő magyar kortárs-írók közti személyes és levelező kapcsolat fáradhatatlan kialakítójává vált. (E sorok írója is nagyon sok hozzá írt Bárdosi Németh levelet őriz.) A fiatal tehetségek sohasem kopogtattak eredménytelenül hozzá.

Kiemelkedő irodalmi tevékenységét a kenyérkeresettel járó lekötöttség mellett végezte. A hivatali munka sokat elvont belőle: költészeti, irodalomszervezői erőfeszítései kárára. Írni szeretett mindig, élete végéig. Ars poeticájáról költeményei beszélnek. Versei önéletrajyszerűen tükrözik nehézségekkel teli, küzdelmes életútját. Mindig őszintén, a valóságban átélt élmények alapján, gazdag szókincssel, bravúros nyelvi leleménnyel tudott írni. Költeményei hosszú életútjának szépségeit, izgalmait, gondjait tükrözik. Költői termése gazdag: könyvalakban publikált verseinek száma mintegy hatszáz, ebből a szombathelyi termés közel kétszáz költemény.

Bárdosi Németh János Szombathelyen született 1902. márc. 8-án, a város legszebb sugárútján, a Széll Kálmán u. 37. szám alatt, az udvarban, a vasúti mozdonyfűtő apa otthonában: „Széll Kálmán utca 37 alatt / e vers jelölje meg a házfalat, / mert itt születtem egy tavasz-napon, / szombat volt, ahogy kinyomozhatom. / Az udvarában áll a szülőház, / pár fa borul rá és egy kút tanyáz, / kis kerek kút: az zenélt nekem / azon az első, furcsa reggelen.” Hét testvére közül János volt a legidősebb. Miközben az édesapa Pozsony és Győr felé röpítette mozdonyával a vonatszerelvényeket, János fiuk eredményesen végezte iskoláit. A felső kereskedelmi iskola nem csupán a tantárgyakkal való ismeretséget eredményezte, hanem azt is, hogy itt került először életközbe az irodalommal. Diákkorában tagja lett Szombathelyen a Gárdonyi Önképző Körnek, amelyet nem sokkal azelőtt Hegedűs Ferenc diák alakított: „A könyvek jöttek aztán vegyest, / magyarból kaptam a legtöbb jelest. / dolgozatokat írtam könyvekért, / ezért a tettért anyám is dicsért.”

Az apa mesterségének élményei, a középiskolai tanulás gondjai bármilyen melegek voltak, a legmélyebb emlékeket mégis a falu, a föld, a természet világa adták. János gyermekkorának egyes időszakait, a diákkori évek vakációit Bárdoson (Vas megye) – az édesanya szülőházában töltötte, paraszti környezetben. E községnév emlékét őrzi a megkülönböztetést szolgáló költői-írói előneve is. A vasi táj, a falusi emberek egyszerűen őszinte élete örök nyomot hagyott Bárdosi Németh szívében, amely érzés írásművészetének inspirálója maradt. Mondandóját mindig átszűrte a személyes élmény varázsa, meg a hosszú pálya során igazán vérévé vált irodalom szelleme.

1981. március 3-án hunyt el Pécsen (nem Budapesten, miként hibásan az Új Magyar Irodalmi Lexikon feltünteti!) s halála előtti héten kaptam tőle az utolsó levelet, melyben az akkor róla elhangzott rádióadásról is írt. Tizenöt könyve – 11 verskötet, 2 regény, 2 tanulmánygyűjtemény – jelent meg. Halála után két verseskötet maradt hagyatékában: Lélek és tenger címmel jelölte az 1952-ben írt önéletrajzi szonettciklusát, Gyökerek cím alatt kötötte csokorba kiadatlan verseit. A Pannónia Könyvek gondozásában most napvilágot látott LÉLEK ÉS TENGGER című lírai gyűjtemény az életművet kitűnően ismerő Tüskés Tibor szerkesztésében és utószavával; lényegében e kézíratos könyvek anyagára épül. Az imponáló gyűjtemény változatosabbnak, színesebbnek mutatja a költőt. Megint az olvasóközönség elé tárulnak a költői alkotói magatartás etikus vonásai, keresztény humanizmusa, magyarságversei, a franciás-parnasszista szonettek, kései, szívfájdítóan finom és szomorú négy sorosai. A kötet rendkívüli értéke, hogy Bárdosi Németh művészi-emberi magatartását újabb tartalmakkal gazdagítja: ember és történelem = a megpróbáltatások árán is őrzött eszmények. Különösen a kötet azon darabjai érdemelnek említést, amelyek a korban (1952) lehetséges magatartás megjelenítésére törekedtek. Mindig érdekes, kitűnő stílusban írt, felejthetetlen stílusban tud rajzolni, saját lelkiállapotáról. A költő számára az értelmes létezés bizonyítéka a címadó vers is – Lélek és tenger –, mely az egész életpálya összefoglalója lehetne: „A forrás, patak, folyó, tenger lett. / a számlálhatom a szálló éveket, / tudom, a tenger még nagyobb titok, / a tenger mégis egyenes és nyitott. / Nincs annyi kanyar, fordulat, hegyek, / amelyek mindig elém merednek. / a tenger: tenger, árad és apad, / nem ismer egyéb törvényt, gátakat. / Lelkem, nyugodj: tenger vagy magad, / a tenger komoly, végtelen, szabad, / örök körökben ring maga körül. / S a tenger, hogyha háborog, örül, / csak önmagával számol, vezekel, / a lélek: tenger, légy hát végtelen.” Ezekben a szonettekben nem csupán több életrajzi mozzanat válik világosabbá, hanem egy-egy hangulat találó megjelenítésével az életrajzi elemek a versháttér hitelesítésének eszközeivé emelkednek. Fogékony az élet elemi rezdüléseire: ódon formát, kulturális hagyományt terem. Folytatója – a kora magyar írónemzedéke tagjaként – a vers műfaj igazi hagyományait. A mező szépségét, a népi élet egyszerűségét leírva, egyik alapélményként a tovatűnt gyermekkor természetes, varázslatos világát tekintve: újjáéleszti a gyermekkor életteli közegét, bemutatja a költő gyermekkori környezetét s a szép emlékek mögötti valóságot is. Az emlékező versek nosztalgia jellegű hangulatokat sugároznak, de e nosztalgia nem elvont vágyakozás, hanem az élet szeretete, az élet apró értékeinek fölmutatása.

Személyekhez szóló ódák, elégiák, szonettek nem titkolt célja a költők, művészek megbeszülésének tudatosítása (Berzsenyi, Arany, Babits, Bartók, József Attila, Rippl-Rónai és Egrý). Illyés-portré a legsikerültebb talán, mert őt csodálja a legőszintebben és legodaadóbban. A gyűjteményes kötet lehetőséget ad Bárdosi Németh költészeti értékeinek újabb számbavételére, de pályaképe úgy hiteles, ha itt is emlékeztetünk irodalomszervező munkásságára; hogy 1932-ben Szombathelyen a Faludi Ferenc Irodalmi Társaság elnökévé választották, s annak pódiumán a kortárs irodalmat szolgáltatta meg. Szombathelyre hívta Bajcsy-Zsilinszkyt, Kosztolányit, Mórát, Móriczot, Szabó Lőrincet, Kárpáti Aurélt, Tamási Áront, Dsidát, Féját és Németh Lászlót, Illyést. 1936–37-ben Írott Kő címmel folyóiratot szerkesztette Szombathelyen, mely ekkor egyetlen ilyen jellegű kiadványa volt egész Dunántúlnak. A folyóirat eredményei, valamint a Szombathelyen kifejtett eredményes irodalomszervezői munka értékei 1943-ban Pécsen a Janus Pannonius Társaságot arra ösztönözték, hogy városunkba hívták Bárdosi Németh Jánost. Az Írott Kő 1943. 8. számában Kutas Kálmán költőtárs így búcsúztatta Őt: „Vasi rögök, nem nyögtök-e fel, hogy elhagy titeket leghívebb

szülöttetek? Írott Kő! Lettél-e volna az a súlyos Kő, s az az ihletette írás, ha nem Ő állít fel, s nem Ő vési rád a betűket! Kultúra Vasban! Ki kapcsolt beléd országos nevedet, szötte munkádba nemzeti nagyságok munkáját? Vasi határunkról túlról Te hívtál ide nagyokat, te üdvözölted őket, Te írtál írásaikról... Mi, akik igazi irodalmi kört találtunk otthonodban, és ünnepi beszélgetés volt nálad-létünk a valódi magyar irodalomról, kalapunkat levesszük, s meghatódva intünk utánad búcsút.”

Érdemes lenne a költő magánlevelezését is kiadni, mert azokban is a közügyekért, az irodalomért lelkesedő író alakja rajzolódna a mai olvasók elé. A szakirodalom által reálisan fel nem mért költő lírai hagyatéka azonban alkalmas arra, hogy a versolvasók újra felfedezzék, hisz e könyve művészi színvonalban is méltó társa előző köteteknek. Mind mondanivalója, mind stílusa révén alkalmas az előadó-művészet és az irodalom megszeretetésére. Minden verskedvelő olvasónak jó szívvel ajánlható!

PANNÓNIA KÖNYVEK, Baranya Megyei Könyvtár, Pécs. 150 oldal, ára: 260,-Ft.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A fenomenológiától a nemzeteszméig Somogyi József életművéről

A Módszertani Közlemények 1998/5. számában Laczó Katalin és Galgóczi Anna Somogyi József emlékkönyvét ismertették, s azóta immár megjelent az újabb munka, mely főiskolánk volt tanárának munkásságát értékeli. A kötetet *Karikó Sándor* főiskolai tanár szerkesztette.

A „Magyar gondolkodók” sorozatban megjelent munkát az Írók Boltjában (Budapest, VI., Andrássy út 45.) is bemutatták Karikó Sándorral beszélgetett Rékai Gábor a Magyar Rádió főmunkatársa népes hallgatóság előtt a budapesti könyvesboltban való rendezvényen. Karikó Sándor az alábbi mottót választotta gondolatébresztésként:

„Az önálló gondolkodási képességet
és kritikai tisztánlátást legjobban az jellemzi,
hogy milyen divatot – nem követünk.”

A Gondolat Könyvkiadónál (Budapest) megjelent szép kivitelezésű munka az elmúlt ötven év első kísérlete (Laczó Katalin és Galgóczi Anna fontos, úttörő jelentőségű életrajzi kötete után) arra, hogy a filozófiai, a pszichológiai és a pedagógiai szakma szisztematikusan feldolgozza a Somogyi-örökséget. s kijelölje az életmű reális bölcsellettörténeti, neveléstörténeti és szaktudományi helyét. jelentőségét. Az már biztosnak tűnik, hogy Somogyi József minden téren távol tartotta magát a szélsőséges álláspontoktól és irányzatoktól, mindvégig megőrizte szellemi autonómiáját és tisztánlátást.

Karikó Sándor egy beszélgetés során elmondta, hogy Szegednek a könyvtáralapító kanonokon kívül még egy nagy Somogyija volt, akiről kevesebbet tudnak. Somogyi József a két világháború között mintegy 20 éven át volt a mai Juhász Gyula Tanárképző Főiskola elődjének filozófiát, pedagógiát és pszichológiát tanító tanszékvezető professzora. Volt munkahelyének oktatói 1998-ban születésének